

Nina Aurora BĂLAN

Nina Aurora BĂLAN

POLITICĂ ȘI DISCURS

Figuri retorice, figuri oratorice

**EDITURA UNIVERSITARIA
Craiova, 2017**

Referenți științifici:

Prof.univ.dr. Nicolae PANEA

Conf.univ.dr Alexandra IORGULESCU

Copyright © 2017 Editura Universitaria

Toate drepturile sunt rezervate Editurii Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BĂLAN, NINA AURORA

Politică și discurs : figuri retorice, figuri oratorice /

Nina Aurora Bălan. - Craiova : Universitaria, 2017

Conține bibliografie

ISBN 978-606-14-1251-8

808.5

INTRODUCERE

Ideea acestui volum (care nu este decât o primă parte a unui demers ce dorește să prezinte o panoramă a parlamentarismului românesc până în zorii dictaturilor) a pornit din momentul încercării de clasificare a discursului politic românesc (Bălan, 2005). Rigorile analizei pe care ni le-am impus atunci, a lăsat în umbră plăcerea lecturii unor discursuri sau admirația subiectivă stârnite de altele.

Și astfel, din ceea ce nu am spus atunci, sau nu am explicat îndeajuns, s-a născut acest volum de selecții afective.

Volumul de față își propune în partea I să dea exemple, fără pretenții de tratat de retorică, de utilizare a figurilor retorice în unele dintre cele mai cunoscute discursuri din perioada 1821-1938.

Dacă aplauzele pot fi un barometru al succesului unui orator, acestea se datorează în bună parte utilizării figurilor retorice. Când subiectul abordat este din sfera patriotismului, al „instinctului național” – ca să folosim o sintagmă des utilizată în oratoria parlamentară din secolul al XIX-lea (inițial folosită de Take Ionescu) – sau al reformelor ce privesc categorii defavorizate (țărani, învățători), oratorul le va utiliza pentru a provoca auditoriului stări emoționale ce au ca scop nu aprobarea ideilor discursului, ci propriul succes oratoric. „Însuflețirea” publicului – fie că vorbim de mulțimi de oameni în adunări populare, fie de declarații în Parlament sau discursuri din adunările de partid – devine uneori un scop în sine ce

aduce oratorului vizibilitate în rândul colegilor de partid și notorietate în presă.

În epoca de început a oratoriei românești, oamenii politici – cu evidente studii clasice – își construiau discursurile respectând normele retoricilor clasice. Compoziția discursului, utilizarea figurilor retorice – antiteza, metafora, metonimia, prolepsa oratorică erau preferate, fiind și mai ușor de compus – denotă atenția acordată rigorilor retorice.

Selecția este subiectivă, cum subiectivă este și mica antologie de discursuri din partea a II-a, în care am prezentat câțiva oratori pe care noi îi considerăm remarcabili. Lista este departe de a fi completă. Dar în opinia noastră ea reprezintă oratori puternici, cu eficiență în Parlament dar și cu renume în epocă.

Pentru acest volum ne-am oprit la cei pe care, în subiectivismul nostru, îi considerăm a fi printre cei mai importanți oratori din epocă: Mihail Kogălniceanu, Barbu Delavrancea, Titu Maiorescu, P.P. Carp, Nicolae Filipescu, Take Ionescu, Alexandru Marghiloman, Nicolae Titulescu, de la impetuozitatea autorității (Kogălniceanu) la rafinamentul logic (Titu Maiorescu, Alexandru Marghiloman).

Discursurile alese nu sunt mostre de manipulare prin ornamentare excesivă în căutarea succesului de galerie; ele subliniază elocința bazată pe argumentație, pe idei, pe știința de a stăpâni un auditoriu compus și din politicieni ostili vorbitorului sau ideilor exprimate de acesta (unele dintre ele, extrem de lungi, puneau la grea încercare răbdarea spectatorilor-parlamentari).

Am adaptat aceste discursuri la cerințele limbii române actuale (substantivele terminate în *-iune* – cu excepția celor care păstrează dublete și astăzi, genitivul substantivelor terminate în *-e* etc.) pentru a nu pune o barieră inutilă – considerăm noi – în aprecierea ideilor, argumentației și elementelor persuasive unor luări de cuvânt ce prin tematica abordată sunt extrem de actuale: alianțe politice, statutul judecătorilor, revizuirea Constituției, legea cadrelor didactice etc.

Am lăsat în text intervențiile din sală sau de la prezidiul Camerei pentru că oratorii politici își dovedesc forța și prin interacțiunile cu colegii, fie ei opozanți, fie aliați.

Pentru a ajuta la „descifrarea” participanților la dezbateri, fie ei din sală, fie de la tribună, am atașat un index de nume ce cuprinde informații (uneori minimale) despre personalitățile politice implicate.

Nu încheiem înainte de a menționa câteva antologii de discursuri și cărți de memorii parlamentare care reprezintă contribuții semnificative la menținerea în atenția publicului modern a atmosferei, dezbaterilor și luptelor politice care, fără îndoială, au contribuit la devenirea statului modern și, nu în ultimul rând, oferă modele de comportament retoric astăzi când parlamentarismul este în mod periculos ridiculizat și, unerori, blamat, uitându-se că fără partide politice, oameni politici, Parlament, România s-ar întoarce la epoci în care oratoria a încetat, lăsând locul propagandei:

- Gheorghe ADAMESCU – (f.a.), *Elocuența română*, Biblioteca pentru toți, Editura Librăriei Carol Müller, București.
- I.G. DUCA - 1932, *Portrete și amintiri*, București, Ed. Cartea Românească; ed.a V-a, 1990, București, Ed. Humanitas
- V.V. HANEȘ, - (f.a.) *Antologia oratorilor români*, București, Ed. Socec.
- Titu MAIORESCU, - 1897-1915, *Discursuri parlamentare cu priviri asupra dezvoltării politice a României sub domnia lui Carol I*, 5 vol., București, Ed. Socec
- I. PETROVICI, - 1937, *Figuri dispărute*, București, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”.

Și mai recente antologii cu o tematică anunțată din introducere:

- *** - 2011, *Discursuri și dezbateri parlamentare (1864-2004)*, coord. Gh.Buzatu, București, Editura Mica Valahie.
- *** - 1983, *Deputați socialiști în Parlamentul României – Discursuri (1888-1889, 1919-1921)*, Editura Politică, București.

PARTEA I
FIGURI RETORICE

Pentru *Atkinson* (1983), reacțiile pozitive ale audienței politicianilor corespund unor mecanisme retorice. El consideră că buna stăpânire a acestor mecanisme este caracteristica oratorilor “charismatici”.

Analiza unor discursuri arată că cele mai utilizate figuri retorice sunt (Bălan, 2005: 25-26) **figurile de construcție: epanalepsa, antiteza și chiasmul**, ceea ce confirmă rezultatele lui *Atkinson*.

Am urmărit clasificarea figurilor retorice în patru categorii (cf. *Reboul*, 1980; *Robrieux*, 1992; *Ducrot și Shaeffer*, 1996):

- Figuri de semnificație (**tropi**): **metafora, metalepsa, metonimia, sinecdoca, perifraza**;
- Figuri de cuvânt: **paranomaza** (reprezintă repetarea unui grup de sunete și/sau a unuia sau mai mulți semnificanți), **derivarea, diafora** (repetarea unui cuvânt deja enunțat, dar cu o altă nuanță):
- Figuri de gândire: **ironia** și procedeele deconcertante (**antifraza** - a spune contrariul a ceea ce se dorește să se exprime, **sarcasmul, persiflarea, paradoxul**); procedeele de enunț și dialectică (se raportează la locutor): **apostrofa, prosopopeea** (aducerea în prezent a unor personaje absente), **prolepsa oratorică** (servește ca prolog la un ansamblu argumentativ), **premoniția** (un avertisment adresat auditoriului pentru a-l pregăti pentru lucruri surprinzătoare), **sincoreza** (concesie aparentă făcută adversarului, precedând o contradicere sau o

capcană), **întrebarea retorică** și **manipularea** (prezentarea unei idei sub forma întrebare-răspuns);

- Figuri de construcție: **epanalepsa** (repetarea expresivă, de obicei exclamativă, a unui cuvânt sau a unei părți de frază), **antiteza**, **chiasmul** (plasarea consecutivă și în ordine inversă a două sintagme construite de o manieră identică).

Ne-am axat, deci, pe acele figuri care, în concepția celor mai mulți cercetători, reprezintă nu elemente de “ornare” a textului politic ci suport al argumentației.

Nu am dorit să realizăm un dicționar al figurilor retorice. Din analizele făcute pe text, discursuri politice din perioada 1821 până în zorii dictaturii - 1938 (Bălan, 2005), am grupat câteva ce ni s-au părut mai sugestive, ilustrând modalitatea în care oratorii își construiau discursurile. Observăm modificări în această abordare de-a lungul timpului. Antiteza pare figura retorică preferată în discursurile ce aveau ca temă „chestiunea națională”, ca să-l cităm pe Delavrancea. De aceea o vom întâlni în luările de cuvânt din momente istorice importante: 1821, 1848, 1859 etc. Pe măsură ce se consolidează viața parlamentară, discursurile vor ieși treptat din schema retorică clasică iar oratorii vor apela din ce în ce mai mult la argumentație și figurile de gândire în defavoarea ornamentării.